

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra speciální pedagogiky

SKAUTING JAKO MOŽNOST VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU PRO
OSOBY S POSTIŽENÍM

SCOUTING AS THE POSSIBILITY OF SPENDING FREE TIME
FOR PERSONS WITH IMPAIRMENT

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Lea Květoňová, Ph.D.

Autor bakalářské práce: Bc. Věra Haringová

Studijní obor: Speciální pedagogika

Forma studia: prezenční

Bakalářská práce dokončena: květen, 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne .....

Podpis: .....

ANOTACE

Principy skautingu jsou založeny na pomoci těm, kteří pomoc potřebují, a při práci se svými členy by měl Junák vycházet z těchto základů. To předpokládá, že začleňování dětí s postižením by mělo být v této organizaci podporováno. Vedoucí ale často narážejí na překážky, které musí překonávat, pokud se rozhodnou přijmout dítě s postižením. Problémem je především nedostatek informací o zásadách práce s dětmi s postižením. Vedoucí potom nemohou dostatečně vysvětlit svým členům individuální potřeby dítěte s postižením v jejich oddíle. Ostatní děti také z tohoto důvodu nemusí přijmout dítě s postižením mezi sebe. Vedoucí se může setkat například s dítětem s mentálním postižením. Toto postižení zahrnuje nutnost specifického přístupu k dítěti, a proto je nutné znát zásady práce s tímto dítětem, aby se jeho začlenění do oddílu podařilo.

Klíčová slova

dítě s postižením, mentální postižení, skauting, specifické potřeby, volný čas, začlenění

ANNOTATION

The principles of Scouting are based on helping those who need help, and work with its members should in Junák come out from these foundations. This implies that the inclusion of children with disabilities should be encouraged in this organization. But leaders often face barriers that must overcome if they decide to adopt a child with a disability. The problem is mainly a lack of information on the principles of working with children with disabilities. Leaders then can not adequately explain to their members the individual needs of children with disabilities in their troop. Other children also for this reason may not accept a child with a disability among themselves. The leader may for example encounter a child with intellectual disabilities. This includes the need for disability-specific approach to the child, and therefore it is necessary to know the principles of working with the child to succeeded his inclusion to the troop.

Key words

child with a disability, mental disability, scouting, special needs, leisure time, integration

Děkuji doc. PhDr. Lee Květoňové, Ph.D. za vedení a pomoc při psaní této práce. Dále děkuji skautským vedoucím, kteří obětovali svůj čas a zúčastnili se dotazníkového šetření. Zvláště pak děkuji dvěma vedoucím, které byly tak ochotné a poskytly cenné informace v rámci rozhovoru.

Obsah

Úvod.....	7
1 Využití volného času u dětí s postižením	8
1.1 Funkce volnočasových aktivit a využití volného času u osob s určitým druhem postižení	9
1.2 Osoby s mentálním postižením a volný čas	11
1.3 Osoby se zrakovým postižením a volný čas	13
1.4 Osoby se sluchovým postižením a volný čas	14
1.5 Osoby s tělesným postižením a volný čas.....	16
2 Myšlenkové základy skautingu jako východisko pro práci s dětmi s postižením	17
2.1 Podstata junáctví u A. B. Svojsíka a její sociální a mravní rozměr	17
2.2 Etické a sociální principy Junáka v kontextu současné doby	19
2.3 Východiska etického a sociálního základu skautingu pro práci s dětmi s postižením.....	22
3 Možnosti skautingu pro osoby s postižením.....	23
3.1 Přijetí dítěte s mentálním postižením do skautského oddílu.....	26
3.2 Specifika práce s dítětem s mentálním postižením ve skautském oddíle	27
3.3 Možnosti odborné pomoci pro skautské vedoucí.....	28
4 Specifika začlenění dítěte s postižením do skautského oddílu.....	30
Cíle.....	30
Výzkumné otázky	30
Metody šetření	30
4.1 Charakteristika vzorku	31

Dotazník pro skautské vedoucí	31
Výsledky z dotazníků.....	31
Shrnutí výsledků z dotazníků.....	34
Polostrukturovaný rozhovor se dvěma skautskými	35
vedoucími	35
Přepis a analýza rozhovoru	35
Analýza.	39
4.2 Výsledky šetření.....	40
Závěr.....	42
Použitá literatura.....	44
Příloha 1	1

Úvod

Problematika využití volného času osobami s postižením se začíná v poslední době čím dál více řešit. Organizace věnující se osobám s různými druhy postižení již běžně zařazují do svých programů právě volnočasové aktivity. Smysluplné využití volného času je totiž důležitou součástí života každého z nás. Zájmová aktivita, která člověka jistým smyslem naplňuje, dává mu mnoho po stránce psychické i fyzické. Pokud se jedná o člověka v mladém či dětském věku je, jak známo, smysluplné využití volného času důležité i jako prevence sociálně-patologických projevů chování.

Tato práce mapuje problematiku využití volného času u vybraných druhů postižení, tak jak je popsána v odborné literatuře. Přičemž každý druh postižení má svá specifika, na která je možné se zaměřovat při mapování tématu zájmových činností u osob s postižením.

Další možností využití volného času osobami s postižením je začlenění dítěte do organizace, která je původně zřízená pro děti intaktní. Jednou z takových organizací je i Skaut u nás znám pod názvem Junák. Právě začleněním dítěte s postižením do skautské organizace se zabývá tato práce. Junák je jednou z organizací, která vychovává své členy k vzájemné toleranci a je tedy možné si představit, že v tomto duchu budou i vhodné podmínky pro vstup dítěte s postižením do organizace. Další teoretický úsek práce tedy popisuje myšlenky skautingu, tak jak si je představovali samotní jeho zakladatelé. Jako posledním tématem teorie se práce zabývá již přímo nástupem dítěte do skautské organizace a možnostmi podpory pro vedoucí dětí s postižením

Cílem práce je zjistit, zda jsou vhodné podmínky v oddílech pro to, aby byl vedoucí vůbec schopen přijmout dítě s postižením a byl na takovou situaci připraven. Pro zjištění těchto otázek bude zvolena metoda dotazníkového šetření, která bude použita na vzorku skautských vedoucích.

1 Využití volného času u dětí s postižením

V nedávné minulosti došlo k proměně paradigmatu ve speciální pedagogice. Jak uvádí Valenta (in Renotierová, Ludíková a kol., 2006), změny politické po roce 1989 se musely promítnout i do vývoje českého školství. Došlo k otevření možností srovnat a změnit pojetí speciální pedagogiky v souvislosti s evropským kontextem. K výchově a vzdělávání se připojilo jakési nadřazené slovo a tím je edukace osob se zdravotním postižením. Ta v sobě zahrnuje kromě zmíněných ještě obsahově širší termín a tím je terapie resp. sociální terapie.

Náhled na postoj k osobám s postižením se změnil i v rámci integračního pojetí. Jde o snahy minimalizovat závislost osob s postižením a umožnit jejich soužití s intaktní společností. Tento postoj nebyl vždy samozřejmostí, vyvíjel se od úplného upírání práva osob s postižením na vzdělání či jejich segregaci ve speciálních vzdělávacích institucích až po dnešní snahy o integraci mezi ostatní vrstevníky do běžných vzdělávacích zařízení. (Krejčířová, 2002)

Může se zdát, že porevoluční nadšení pro integraci a představy o ideální inklusivní společnosti se po uvedení této koncepce do praxe u mnohých rozplynulo. Existují různé pohledy na integraci. Jsou zarytí zastánci, ale někteří také tvrdí, že integrace není absolutním řešením pro všechny. Pro každého člověka platí jiný způsob výchovy a vzdělávání s ohledem na jeho individuální potřeby. Např. Fischer a Škoda (2008) přiznávají, že je nutné při volbě integrace vymezit její hranice. Druh a stupeň postižení totiž mohou na jedné straně umožnit úplnou integraci, ale na druhé straně je možné, že pod jejich vlivem nebudeme schopni integrace dosáhnout. Jsou dokonce i taková postižení, kdy je nezbytný trvalý ústavní pobyt. (Fischer, Škoda, 2008). Je otázkou, do jaké míry je druh a stupeň postižení na tolik určující, když si např. představíme, že by dostatek finančních prostředků umožnil zajištění lepších podmínek, než je klasická ústavní péče.

Hajd Moussová (1993/94) v časopise Speciální pedagogika výstižně popisuje situaci, kdy slovo integrace se stalo v té době určitým módním trendem. Dále dokládá zajímavé informace, týkající se názorů učitelů na integraci v běžné škole. Zajímavé je

např. to že z výsledků výpovědí učitelů se ukázalo, že učitelé, kteří ještě neměli přímé vlastní zkušenosti s integrací, ji jednoznačně přijímali a překonávání problémů s ní spojených viděli optimisticky. Dále autorka popisuje motivy k zapojení do procesu integrace žáků s postižením, které se objevily při dotazování učitelů. Na jedné straně zde hraje roli důraz na naplnění cíle vyučování, je zde upřednostňována vzdělávací funkce školní instituce. Na druhé straně jde o kladný vztah učitele k dětem jako takovým, kdy je v popředí výchovná složka, tedy snaha pomoci dítěti, které mou pomoc potřebuje. Nebezpečí je ale v tom, že oba tyto přístupy, v případě, že jsou v motivech jednoho učitele, představují spolu velký rozpor. Jde totiž také o to, zamyslet se nad možnými důsledky, kdy může docházet v běžné vzdělávací instituci ke stigmatizování dítěte a jeho odmítání, což může mít velmi nepříjemné následky i na budoucí vývoj dítěte. (Hajd Mousová, 1993/94)

Je tedy důležité se zamyslet, jaké motivy k integraci vedou a zda je opravdu vhodným řešením s přihlédnutím na individualitu dítěte.

1.1 Funkce volnočasových aktivit a využití volného času u osob s určitým druhem postižení

Volnočasová aktivita je pojmem hojně používaným avšak pro každého znamená významově něco jiného. Pávková a kol. (2008) uvádějí pojem „*výchova mimo vyučování*“ (s. 37) a dále popisují atributy této výchovy. Pro výchovu mimo vyučování je typické, že:

- probíhá mimo povinnou školní docházku
- její průběh se děje mimo rodinu a ta na ní ani nemá bezprostřední vliv
- je zaštitěná nějakou organizací či institucí
- uskutečňuje se ve volném čase

Výchova mimo vyučování má také svou specifickou funkci. Podle Hájka a kol. (2004) je to funkce výchovně - vzdělávací, která se uskutečňuje téměř v každé organizaci, kdy se vedoucí snaží předávat svým svěřencům nějaké vědomosti a působí

na formování jejich osobnosti. Další funkce je zdravotní, kdy dochází k návyku a praktikování zdravého životního stylu, dává prostor ke střídání různých druhů aktivit, umožňuje pohyb jedince a podporuje upevňování nezbytných hygienických návyků. Funkce sociální je další funkcí, kdy se utvářejí sociální vztahy, tedy je o děti postaráno v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání, a dále může docházet ke konfrontaci mezi osobami z různých sociálních poměrů. Poslední funkcí je funkce preventivní, zde jde především o prevenci sociálně-patologických jevů.

Pedagogika volného času má své hlavní principy, kterými by se měla řídit. Pohlíží na volný čas jako na prostor pro rozvoj osobnosti člověka a možnost pro upevňování jeho zdraví. Dochází k rozvoji tvořivosti jedince, k překonávání pouhé pasivní konzumace a naopak k podněcování k aktivitě. Dále umožňuje socializaci člověka a jeho společné prožívání volnočasových aktivit s druhými lidmi. Také slouží aktivity ve volném čase k relaxaci a uvolnění, zbavení každodenních povinností, je to tedy možnost pro radostné a zábavné zážitky. V neposlední řadě slouží volný čas ve vymezení pedagogiky volného času jako prostor pro nalézání životního smyslu. (Hájek a kol., 2004)

Volnočasové aktivity spojuje jedna věc a tou je zájem. Právě volnočasové aktivity zaměřují tyto zájmy a rozvíjí je. Při naplňování zájmu dochází k uspokojování člověka a jde-li opravdu o jeho zájem, má svou výhodu v tom, že člověk může často zažívat pocit úspěchu. Když už hovoříme o zájmu, jedná se tedy o „*relativně stálé zaměření osobnosti*“ (str. 164). V případě, že není čas dítěte naplňován, má dítě sklony k projevům agrese, destrukce apod. Činnost prováděná v souladu se zájmem dotyčného přináší ve svém základu uspokojení základních lidských potřeb. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Hájek, Hofbauer, Pávková (2008) uvádějí ještě rozdělení činností, kterými se můžeme ve volném čase zabývat. Jsou to rukodělné činnosti, které rozvíjejí zejména manuální dovednosti, přírodovědná zájmová činnost, estetickovýchovné činnosti, mezi něž se řadí hra na hudební nástroj, výtvarné činnosti nebo např. divadlo. Dále to je tělovýchova a sport, turistika, společenskovední zájmová činnost (jazyky, historie, filosofie, folklór, sběratelství atd.) a práce s počítačovou technikou.

1.2 Osoby s mentálním postižením a volný čas

Pro osoby s mentálním postižením je smysluplné využití volného času stejně důležité jako pro všechny ostatní. Aktivní trávení volného času může mít řadu pozitivních vlivů na jedince s mentálním postižením ať již po stránce fyzické, tak psychické. Lečbych (2008) se ve své publikaci právě věnuje otázce volnočasových aktivit u lidí s mentálním postižením. Uvádí výsledky z vlastního výzkumu, kde bylo zjištěno, že nejčastější požadavek osob s mentálním postižením na osobního asistenta je zadáván pro účely provozování nějaké zájmové aktivity. U těchto osob autor sledává změny, kterými prochází zaměření zájmů v průběhu života. V pubertě lidé s mentálním postižením vyhledávají zájmové kroužky, kde se podřizují vedení druhé osoby a potřebují asistenci při realizaci této aktivity, v období adolescence se zaměřují již na realizaci svých individuálních zájmů, jako je návštěva posilovny, modelování, ruční práce atd. V dospělosti se již takový člověk soustřeďuje na schopnost plánovat určité aktivity sám, tedy aby uměl zajistit např. lístky na představení, dokázal zjistit otevírací hodiny atd.

Jedním z typických problémů osob s mentálním postižením je nadbytek volného času, kdy není často ani možnost takovou aktivitu navštěvovat z důvodu její nedostupnosti pro tyto osoby, anebo prostě schází nabídka těchto aktivit. Pocit nudy je velkým problémem, který neztěžuje život jen samotným osobám s mentálním postižením, ale i jejich okolí. Nedostatek zaplnění volného času může totiž vést k nárůstu nevhodného chování. (Lečbych, 2008)

Pro osoby s mentálním postižením se většinou volí aktivity typu estetických výchov jako je hudební a výtvarná výchova, sportovní aktivity a pracovní činnosti. Dále se také často využívá expresivních činností typu muzikoterapie, arteterapie, dramaterapie a dalších. (Valenta, Michalík a kol., 2012)

Problémové chování se může u osob s mentálním postižením, jak již bylo řečeno, objevovat zvláště v případě, že se dotyčný potýká s nudou. Tento problém může vyřešit dostatečné zaplnění volného času vhodnými aktivitami. Jedním z příkladů je využití tělesné aktivity. Jak uvádí Emerson (2008), tělesná cvičení mohou pomoci

v eliminování stereotypních, sebezraňujících, agresivních nebo sociálně nevhodných projevů chování. Přičemž platí pravidlo, že čím větší fyzická zátěž je u aktivity vyžadována, tím lepší má dopad na pozdější chování jedince.

Aby byl člověk s mentálním postižením zařazen do společnosti, měl by mít také možnost vykonávat aktivity, zájmového a rekreačního typu. Tyto záliby mají kompenzační účinek, tedy eliminují problémové chování, ale také účinek v oblasti seberealizace člověka, tyto aktivity přinášejí často člověku pocit životního smyslu. K zajištění možnosti volnočasových aktivit u osob s mentálním postižením je však často nutná míra určité podpory, kterou většinou zajišťují odborné organizace nebo projekty integračně – výchovného charakteru. Jde tedy vesměs o nabídku nestátních neziskových organizací. (Valenta, Müller, 2007)

Zájmové aktivity mají ale také svůj sociální přínos. Umožňují člověku setkávat se s lidmi, se kterými má něco společného a často je s nimi blízký i věkově. Lečbych (2008) upozorňuje na fakt, který zjistil ve svém šetření, tedy že lidé s mentálním postižením vidí jako velký problém nedostatek přátel. Každý člověk cítí, i když každý individuálně intenzivně, potřebu kontaktovat se s vrstevníky. A právě tato potřeba nebývá u osob s mentálním postižením vždy uspokojována. Někdy dochází až k vytvoření fenoménu „fiktivního kamaráda“, který pomáhá dotyčnému překonávat samotu. U těchto osob může, ale docházet k opačnému jevu, tedy v nedůvěru v lidi, v případech, kdy se setkávali s častým neúspěchem a odmítnutím. Těmto lidem se potom ani nemusí chtít navazovat kontakty a zájmovým aktivitám se mohou záměrně vyhýbat.

Je tedy určitě důležité nalézt vhodnou formu trávení volného času pro osoby s mentálním postižením, je ale dobré znát také míru podpory, kterou potřebuje takový člověk a vědět jaká aktivita je pro dotyčného vhodná, aby nedošlo ke zbytečné frustraci. Skauting se v tomto ohledu může jevit jako vhodná varianta volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením. Děti by se zde měli učit vzájemnému respektu a pomoci svým bližním, a tedy tato organizace by měla být určitě vhodným místem k začlenění dítěte s mentálním postižením. Je otázkou, jak je tato problematika ošetřena v praxi a zda jsou vůbec skautští vedoucí připraveni k přijetí dítěte s tímto druhem postižení

1.3 Osoby se zrakovým postižením a volný čas

Jak uvádí Hamadová, Květoňová, Nováková (2007), je pro člověka se zrakovým postižením důležité, aby své dětství opouštěl vybaven po stránce sebeobslužné, s čímž souvisí i schopnost používat kompenzační pomůcky a měl by zvládat samostatný pohyb. Tyto dovednosti jsou nutné k tomu, aby se jeho začlenění do společnosti zdařilo co možná nejlépe.

Specifikum využití volného času je u každého druhu postižení jiné. V souvislosti se zrakovým postižením můžeme počítat s omezením v prostorové orientaci a dalšími aspekty, které musí osoba se zrakovým postižením překonat, pokud chce využít nabídky některých volnočasových aktivit.

Vztah zrakově postižených jedinců má obvykle větší emocionální náboj, než bývá obvyklé. Lidé se zrakovým postižením se upínají ke své vrstevnické skupině a identifikují se s ní. Při sledování začleňování osob se zrakovým postižením do společnosti se můžeme setkat, jakožto i u jiných druhů postižení, s jevem, který uvádí Vágnerová (1995), tento jev se nazývá *efekt similarity*. Je to fenomén, který popisuje autorka zvláště u jedinců s těžkým zrakovým postižením, kdy dochází k časté izolaci těchto lidí mimo ostatní intaktní společnosti. Takoví lidé si potom nacházejí přátele, volnočasové skupiny atd. podle toho, zda jsou v nich členy osoby se stejným druhem postižení, v takové společnosti se totiž cítí jistěji. Přitom se, ale podle autorky u některých jedinců jedná o pochopitelnou reakci, která probíhá jako klasický výběr přátel, se kterými se dotyčný má větší možnost stýkat, ale u některých je možné toto chápat jako jistou rezignaci na včlenění do společnosti. Je ale jisté, že děti, které byly vychovávány a vzdělávány v duchu integrace mezi ostatní intaktní společností dokážou poté používat lepších komunikačních strategií. U jedinců u nichž dochází k izolaci, nemá adolescent možnost potvrdit si určité vzorce sociálního chování. Dále pobyt s lidmi ve speciálních zařízeních blokuje stimulaci jedince a není zde prostor pro vyrovnání se se svou jinakostí, když zde není pocíťována. Soužití s jedinci se stejným postižením vede ke stereotypu a člověk v adolescenci neprochází takovým vývojem jako ten, který je integrovaný mezi intaktní společností. (Vágnerová, 1995)

A právě v tomto směru je možné vidět důležitost organizací, které nabízejí zájmové činnosti pro osoby se zrakovým postižením. Jde zde o velmi důležitý aspekt, tedy o to, aby dítě se zrakovým postižením mělo možnost setkávat se s ostatními dětmi. Právě proces socializace může být potřebný podporovat zvláště u osob s těžkým zrakovým postižením, přičemž vhodné volnočasové aktivity se mohou jevit jako ideální varianta.

Slouková (in Jesenský, 2002) popisuje výsledky své práce se zrakově postiženými, kdy se tito klienti Střediska integračních aktivit učili technice paličkované krajky. Klientky se dokázaly naučit této technice a vypracovat tak výrobky. Zpráva z výzkumu potvrzuje to, že nesmíme osoby se zrakovým postižením podceňovat v jejich potencionálních dovednostech. Nakonec autorka uvádí, že je potřeba u těchto lidí, jako u všech ostatních rozvíjet tvořivost, fantazii a estetické vnímání. Jedná se o příklad činnosti, která může vést k seberealizaci člověka a potažmo ke zkvalitnění jeho života. (Slouková, 2002)

U nás existuje celkem obsáhlá možnost podpory osob se zrakovým postižením. Jedním z nich je např. sdružení Okamžik, které vydává i své vlastní publikace a v roce 2005 vydalo *Adresář služeb pro děti a dospělé se zrakovým postižením a jejich rodiny*, kde je možné nalézt mimo jiné i informace o organizacích, které se věnují volnočasovým aktivitám pro osoby se zrakovým postižením. Podle této publikace je pro osoby s tímto typem postižení dostupná klubová činnost v rámci Tyflocenter a Středisek integračních aktivit (Sjednocená organizace slabozrakých a nevidomých), dále jsou k dispozici divadelní soubory, hudební soubory, kurzy práce na PC, zážitkové kurzy a tábory, hmatové expozice, komentovaný film a divadlo a sportovní aktivity, které se většinou konají pod záštitou Českého svazu zrakově postižených sportovců.

1.4 Osoby se sluchovým postižením a volný čas

U osob se sluchovým postižením je samozřejmě totožná potřeba seberealizace jako u všech jiných. Volnočasové aktivity mohou sloužit k relaxaci nebo naopak mohou více zaměstnávat a dávat smysl našemu životu. Sluchové postižení zahrnuje, ale jednu

složku, která je často velmi potřebná k zapojení se do nějakého druhu volnočasové aktivity. Jde o sociální interakci, která se u zájmových aktivit nabízí, ale zároveň se kterou může být v rámci osob s tímto druhem postižení největší potíž.

Výchova dítěte se sluchovým postižením s sebou přináší jistá specifika. Dítě se podle Šedivé (2006) může, ale nemusí jevit jako „jiné“ již v raném dětství. Mezi hlavní problémy, které ovlivňují vývoj dítěte se sluchovým postižením je vznik obav a úzkosti z interakce s lidmi. Vyplývá to z nízké sebedůvěry, kdy dochází k častým pocitům neúspěšnosti při pokusech o kontakt se slyšícími, kdy nedochází k efektivní komunikaci. U takových dětí se mohou objevit stavy agresivity, takové dítě může navenek vykazovat poruchy pozornosti a chování. Dále se objevuje určitá nezralost v rozhodovacím procesu, nedostatek empatie, výkyvy nálad až výbušnost. Jde o důsledek neefektivního sociálního učení, tedy dítě není schopno dát najevo své potřeby a přání. Pro řešení nebo předcházení tomuto problému je nutné umožnit dítěti používat vhodný způsob komunikace. (Potměšil, 2007)

Při snaze o integraci dítěte se sluchovým postižením musíme mít na mysli mnoho faktorů, které mohou pokus o začlenění dítěte mezi intaktní děti ovlivnit. Lépe si vedou při integraci děti menší s mírnější vadou sluchu, u nichž je možné očekávat rozvinutí mluvy. Menší děti se také lépe domluví se svým okolím pomocí neverbální komunikace, komunikují také se svými vrstevníky pomocí hry a funguje u nich sociální nápodoba. (Houdková, 2005)

Podnětné rady pro dospělé pracující s dětmi se sluchovým postižením jsou obsaženy v publikaci Panská (2005). Je zde popsána metodika pohybových her pro děti se sluchovým postižením. Při výběru hry pro děti se sluchovým postižením je stále třeba dbát na možná omezení, která byla popsána výše, tedy, že dítě může být nesvé z nároků, které jsou na něj kladeny vznikem nové neznámé situace. Dítěti by měla být, co nejpodrobněji popsána pravidla hry a celkově by mělo vědět, jaké situace může očekávat, co bude následovat. Při vysvětlování pravidel hry by měla být dodržena základní pravidla pro komunikaci s lidmi se sluchovým postižením, jako je například vhodné osvětlení. Vedoucí hry, by se měl poté ujistit, zda děti pravidla pochopily. Důležité je také to, aby bylo jasné, kdy hra začíná a končí. (Panská, 2005)

Využití skautingu pro děti se sluchovým postižením se může zdát vhodné. Nemůžeme si ale nalhávat, že je zde možné překonat všechny bariéry. Je otázkou, jak by se podařila integrace těžce sluchově postiženého do skautského oddílu. U dětí s lehčím stupněm postižení je možné si zařazení dítěte představit, kdy děti poskytují svému kamarádovi podporu a vedoucí se snaží o individuálnější přístup k dítěti s ohledem na jeho potřeby.

1.5 Osoby s tělesným postižením a volný čas

Jedinec s tělesným postižením se ve vztahu ke společnosti pohybuje na úrovni od úplného vyloučení ze společnosti až po jedince, kteří jsou v rovnoprávném postavení vůči ostatním. (Vítková, 2006)

Tělesné postižení je specifické v tom, že v sobě zahrnuje většinou zásah do více částí těla. Někdy zde také ještě dochází k zasažení výrazové schopnosti člověka a je tedy obtížné se s ním dorozumět. Mezi tělesné postižení se také řadí různé druhy zdravotního oslabení, které má někdy u dotyčného progresivní charakter. (Fialová, Opatřilová, Procházková, 2012). Z tohoto důvodu může být začlenění dítěte mezi intaktní kolektiv obtížné.

Při snaze o začlenění dítěte s tělesným postižením do skautského oddílu se můžeme setkat se specifickými problémy danými pro tento typ postižení. Těmi jsou často architektonické překážky při vstupu do klubovny. Při zamyšlení se nad chodem klasického skautského tábora nás může napadnout spousta problémů, které vzniknou při práci s dítětem s tělesným postižením. Jde-li např. o dítě na vozíku, je jasné, že jeho schopnost sebeobsluhy bude v takto čistě přírodních podmínkách značně snížena. Změna v táborovém programu by byla s dítětem s tělesným postižením jistě také patrná, protože by měl vedoucí nalézat alternativní řešení u programu, který by vyžadoval specifické fyzické výkony. Jde ale čistě o kreativitu vedoucího, zdaje schopen nalézat alternativní řešení pro takové dítě.

2 Myšlenkové základy skautingu jako východisko pro práci s dětmi s postižením

Pro pochopení koncepce skautingu a jejího smyslu vůbec je potřebné obrátit se do historie, kdy na počátku minulého století tato organizace vznikala. Je ale také nutné brát na zřetel dnešní podmínky a původní teze z dob zakládání skautingu přizpůsobit naší době.

Když se podíváme na skauting jako na možnost smysluplného využití volného času pro osoby s postižením, můžeme se právě opírat o jeho mravní a sociální dimenzi. O zachování tradice alespoň jednoho dobrého skutku za den a pomoci svému bližnímu a o čistotu ve slovech, myšlení i ve skutečích se snaží skauting od dob jeho základů dodnes. Ve skautském oddíle bývá vytvořeno takové klima, že zde v zásadě není půda pro vznik nepravostí vůči některému členovi. Jsou, nebo by měli být, vytvořeny podmínky pro přijetí jakéhokoliv dítěte a jeho začlenění do úzkého kruhu skautské družiny a potažmo i oddílu.

2.1 Podstata junáctví u A. B. Svojsíka a její sociální a mravní rozměr

Antonín Benjamín Svojsík je zakladatelem skautingu u nás. Jak je uvedeno již v předmluvě jeho knihy „Základy junáctví“, která byla vydána roku 1912, inspiroval se skautingem pocházejícím z Anglie, kam odcestoval, aby načerpal inspiraci pro založení obdobné organizace u nás. Sám si byl ale vědom faktu, že není možné koncepci skautingu pouze přenést, ale je nutné jí uzpůsobit a pozměnit k našim poměrům. Skauting tedy také přejmenoval z angličtiny na Junáka. (Svojsík, 1991)

Knih „Základy junáctví“ je považována za zásadní knihu, která přispěla k rozvoji českého skautingu a je hodnotná také tím, že Svojsík si při jejím psaní přizval na pomoc tehdejší kapacity v oblasti školství a pedagogiky, jako byl např. František Čáda nebo František Drtina, tehdejší členové Pedagogického semináře na Filosofické fakultě UK.

Junák jako organizace pro mládež je výjimečná v tom, že se zaměřuje na celkový rozvoj člověka, jak po stránce psychické, tak fyzické. Svojsík považuje za důležité propojit tyto složky, protože se může stát, že je jedna upřednostňována na úkor druhé a dále velice zdůrazňuje nutnost propojení činností člověka s přírodou. Přednost skautingu spatřuje v tom, že se snaží porozumět „*duši mládeže*“ (str. 51), a proto se těší oblibě. Také systém vedení, kdy jsou děti rozděleny do družin, které vedou jen o několik let starší kamarádi, kteří byli stejně jako ti mladší takto vedeni, je výhodný k usnadnění práce s dětmi v menších skupinách. Fungování této organizace staví na dobrovolnosti každého člena, což se odráží také na přístupu vedoucích i členů ke své funkci v této organizaci. (Svojsík, 1991)

Jak uvádí ve stejné publikaci Čáda (in Svojsík, 1991), snaží se skauting o výchovu tělesnou, sociální a mravní. Kromě akcentování tělesné stránky a pobytu v přírodě, se autor hlouběji zabývá právě také vývojem sociálním a mravním. V tomto duchu je sestaveno „desatero přikázání“ skautů (to platí v mírně upravené podobě dodnes pod názvem Skautský zákon). Tento „*kodex ctností*“, jak je Čáda (in Svojsík 1991) nazývá (str. 59), je uveden v knize v této podobě (připisují dnešní znění zákona): „1. *Skautovi slovo jest svaté*“ (Skaut je pravdomluvný), „2. *Skaut jest v pravém smyslu loyální*“ (Skaut je věrný a oddaný), „3. *Skaut zná povinnost svou, býti užitečným a pomáhati bližním*“ (Skaut je prospěšný a pomáhá druhým), „4. *Skaut jest přítelem každého člověka dobré vůle a bratrem každého skauta*“ (Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle bratrem každého skauta), „5. *Skaut je ochotný a úslužný*“ (Skaut je zdvořilý), „6. *Skaut jest přítel zvířat*“ (Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských), „7. *Skaut je poslušný*“ (Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců), „8. *Skaut jest vlídný a usměvavý*“ (Skaut je veselý myslí), „9. *Skaut je hospodárny a šetrný*“ (Skaut je hospodárny), „10. *Skaut je čistý v myšlení, ve slovech i ve skutcích*“ (Skaut je čistý v myšlení slovech i skutcích) (str. 59)

Čáda (in Svojsík, 1991) k výchově chlapců skautováním ještě dodává vysvětlení cíle skautingu, kdy má skauting vést k nalezení opravdových přátel, které nazývá bratry a jejich uskupení v Junáku přirovnává k rodinnému společenství. Tím nejdůležitějším je však výchova „*v pravdě v gentlemana, ve skutečného, vlastenecky smýšlejícího a humanitou, soucítěním ke všem lidem proniknutého muže*“ (str. 59).

Stěžejní pro tuto práci jsou tedy témata v knize, která popisují význam skautingu z úhlu kulturního, etického a sociálního. Krejčí (in Svojsík, 1991) v jedné kapitole apeluje na význam skautingu v kultivaci sociálního citění mladých lidí. Upozorňuje na tendenci vychovávat děti k egocentrismu, kdy je každý sám za sebe a hledí si pouze svého prospěchu. V kapitole o ctnostech a povinnostech junáka píše Vaniček (in Svojsík, 1991), že je nutné, aby se každý skaut vyvaroval posměchu, který je zhoubný a dále nabádá ke ctnostem, „*keré v šetrnosti ke druhým vidí kus rytířství a ve skromnosti ozdobu svou*“ (str. 597).

Ve skautských družinách jsou všichni kamarádi a učí se spolu žít a snášet dobré i zlé, tudíž je zapomenuta rozdílnost mezi nimi, „*kdo je s ním skautem, ten je jeho kamarád*“ (str. 64). Slovo kamarád je zde míněno ale v poněkud jiném smyslu než obvykle, jde o bližší svazek, o bratrství. Skauting vychovává ke smyslu pro rovnost všech a k právu každého na výchovu v demokratického občana. Autor si je vědom rozdílnosti v našem národě v podobě různých společenských vrstev, a proto požaduje práci se všemi lidmi bez rozdílu. (Krejčí in Svojsík, 1991)

Svojsík (1920), sám zdůrazňuje vztahy mezi skauty a vedení oddílů, jde o druh samosprávy mládeže. Skauting však vede také děti k „*Lásce k bližnímu a dává jí bezpečný návod jak v nehodě, v neštěstí pomoci*“ (str. 27). Důležitou součástí jednání každého skauta by měl být dobrý skutek, který by se měl stát součástí jeho každodenního života. Skaut by měl rozeznat situace, kdy je třeba pomoci a nezištně se nabídnout.

2.2 Etické a sociální principy Junáka v kontextu současné doby

K současné podobě skautingu je možné nalézt několik dokumentů, dobře přístupných na internetu, které dávají rámeček dnešní podobě skautingu. Jako nejdůležitější dokument lze uvést „Stanovy Junáka-svazu skautů a skautek“ a dále existuje „Charta českého skautingu na počátku 21. století“.

Charta v sobě obsahuje požadavky na Junáka, které by měli zamezit úpadku jeho kvality a zmenšení počtu nově přichozících dětí. O myšlenkách skautingu pojednává toto:

„Skauting je myšlenkou živoucí a burčující. Nenechává lidi tam, kde jsou, ale vede je dál a výš, protože je promyšleným systémem výchovy a sebevýchovy.“ „Díky němu vyrůstají z dětí lidé, kteří se stávají pilíři občanské společnosti, jsou ochotni a schopni utvářet svět kolem sebe k lepšímu.“ Jedním z požadavků je přizpůsobit Junáka dnešní společnosti, umět reagovat na její problémy a požadavky. Dále považuje za důležité mít stále na vědomí principy, poslání a metody skautingu, které jsou specifické pro tuto organizaci a dělají jí výjimečnou. Je ale nutné některé věci inovovat, odlišit myšlenkové základy podstaty skautingu od zastaralých a zkosnatělých metod. Musí se nalézat prostředky, kterými by bylo možné oslovit děti v této době. A jako poslední a pro tuto práci nejpodstatnějším bodem potřebné změny v dnešním skautingu je umět oslovovat a přijímat všechny děti, i takové, které se dříve nepovažovali za cílovou skupinu pro skauting. (Charta českého skautingu na počátku 21. století)

Ve stanovách Junáka se již v první hlavě hovoří o tom, že Junák je organizace, která své členy sdružuje *„bez rozdílu národnosti, náboženského vyznání, politického přesvědčení, rasy nebo jiných rozdílů“* (str. 1). V současné době tento dokument stále odkazuje na nutnost opírat se o základy, které položil R. Baden-Powel (zakladatel skautingu v Anglii) a u nás A. B. Svojsík. Podle stanov je dále skauting založen na třech hlavních principech, tím prvním je povinnost k Bohu, což se může také vykládat jako hledání jiných hodnot v životě, než jen materiálních. Jako druhý je uvedena povinnost skauta vůči ostatním, čímž je myšleno mimo jiné i vzájemná spolupráce a služba lidem bez ohledu na jejich postavení ve společnosti. Třetím principem je povinnost vůči sobě samému, kdy člověk vydává rozhodnutí a také za ně nese zodpovědnost. (Stanovy Junáka-svazu skautů a skautek ČR, 2001)

Na současnou podobu skautingu nahlíží jeden z jeho členů Břicháček (2001), který řeší podobu skautingu v kontextu dnešní doby. Kdy se podle něj stále skauting snaží naučit děti pochopit druhé, umět s nimi soucítit, umět jim podat pomocnou ruku a omezovat u sebe sama negativní vlastnosti jako je sobectví, egocentrismus a agrese.

A právě v tomto rozměru můžeme spatřovat rozdílnost mezi skautingem a ostatními organizacemi. Nejde v něm pouze o vyplnění volného času herní aktivitou, je zde přítomna nadstavba v podobě onoho morálního a sociálního aspektu. Není to setkávání dětí a vedoucích jednou za týden na zájmovém kroužku. Všichni členové, bez

ohledu na postavení v oddíle, spolu tráví různé i nevšední situace a většinou jsou spolu účastni nějakých prázdninových aktivit. Zde vzniká společenství, kde se jeho členové důvěrně znají, a mohou se na sebe spolehnout. V takovýchto podmínkách rostou veliká trvalá přátelství a mnozí, kteří zažili skauting z vlastní zkušenosti, na zážitky spojené s ním vzpomínají celý život. Může se stát, že skaut opravdu do jisté míry pozmění osobnost člověka.

Další důležitým specifickým znakem je způsob organizace vedení v oddílech. Podoba struktury Junáka obecně spočívá v tom, že jsou situována v jednotlivých městech skautská střediska, celé středisko se většinou schází pouze několikrát za rok na celostřediskových akcích. Střediska jsou potom složena z oddílů, které bývají rozděleny většinou na chlapecký a dívčí, ale najdou se i smíšené oddíly. Oddíly pořádají většinou samostatné akce v podobě víkendových výletů. Pod oddílem fungují družiny, jejichž členi se scházejí každý týden na družinových schůzkách. Členové jednotlivých družin mají k sobě velmi blízko a na společných oddílových a střediskových akcích se obvykle snaží bojovat za svou družinu a dělat jí dobré jméno.

Postavení vedoucího v Junáku se snaží srovnat s postavením všech jeho členů. Vedoucí se v této organizaci nestaví nad jejího člena, ale vytváří partnerský vztah, kdy výhodou bývá, že věkový rozdíl mezi vedoucími družin a členy je malý, takže děti vidí ve svém vedoucím jistě autoritu, ale hlavně se tento starší „kamarád“ může stát a často také stává předmětem pro nápodobu členů. Proto je také potřebné, aby tento vedoucí sám uznával zásady skautingu a byl pro děti dobrým vzorem.

V zázemí skautského oddílu vzniká možnost i pro děti s postižením pro začlenění do této organizace a jistě bychom našli spoustu případů, kdy se takové dítě stalo jeho plnohodnotným členem.

2.3 Východiska etického a sociálního základu skautingu pro práci s dětmi s postižením

Kdybychom se zamysleli nad tím, co asi charakterizuje skauty v naší společnosti, viděli bychom členy junáky jako děti a mladé lidi, kteří se zabývají přírodou, ale také si velmi zakládají na své čestnosti a prospěchu pro druhé. Některým mohou znít ideály A. B. Svojsíka jako směšné ve spojení s touto dobou, ale nikdo nemůže popřít fakt, že podstata těchto ideálů platí dodnes. Ať už je podoba skautování v různých střediscích různých měst jakákoli, je jisté, že určité znaky jsou společné.

Ve výše zpracovaném textu můžeme vidět vybrané pasáže, které se věnují skautingu ze sociálního a etického hlediska. A v každé knize, která vysvětluje jeho podstatu, je tato stránka zmíněna. V předchozí kapitole se dočteme, že pravý skaut se vyznačuje gentlemanstvím, nebojácnou povahou, který se nebojí pomoci druhému, aniž by za to očekával nějakou odměnu. Jistě také neupřeme skautingu křesťanský základ, který byl dříve samozřejmostí, ale dnes už se obejde skauting i bez této dimenze, i když vliv na jeho základy je tu stále nesporný.

Začlenění dítěte do skautského oddílu s sebou nese zvýšené požadavky jak na vedoucí, tak na členy oddílu. V tomto ohledu přihrává ve prospěch dětí s postižením fakt, že drží-li se všichni ideálů, které by pravý skaut měl dodržovat, mělo by být prostředí, do kterého dítě vstupuje přívětivé. Každý skaut při složení úvodní zkoušky skládá skautský slib, v němž se zavazuje před státní vlajkou a za přítomnosti všech vedoucích k pomáhání svým bližním. Je otázkou, kterou řeší někteří skauti později, zda je složení slibu vhodné již v takto útlém věku, kdy dítě ještě bere slib za pouhou básničku, kterou je třeba se naučit a nechápe přesně jeho význam. Tento fakt, může dokládat to, že většina skautů, kteří vydrží v této organizaci déle, již berou ideály skautingu natolik vážně, že by chtěli zpečetit svou příslušnost v době, kdy jsou již schopni porozumět slovům obsaženým ve slibu. A v duchu všeho tohoto sociálního a etického hlediska si můžeme vcelku dobře představit, že jsou vytvořeny ideální podmínky pro individuální práci s jednotlivými dětmi. Pro skauty by mělo být samozřejmostí přijetí dítěte s postižením do oddílu, protože by to jinak odporovalo

tomu, co přislíbili. Je ale jasné, že na všechno nelze brát stejný metr a mohou se objevit takové situace, kdy není možné toto dítě přijmout.

A veškeré skautské ideály jsou protkané touto ideou, tedy že silnější má chránit slabšího. To dokazuje jistě výklad myšlenkových základů skautingu již Svojsíkem, ale celá řada atributů svědčí pro to, že etická a sociální stránka skautingu je jeho důležitou součástí. Svědčí o tom již výše zmíněný skautský zákon, který v sobě zahrnuje body, podle kterých by měl pravý skaut pomáhat druhým, být přítelem všech lidí dobré vůle, být vlídný a ochotný. Dalším dokladem je skautský slib, kde se skaut zavazuje k pomáhání svým bližním a dále je tento důležitý aspekt skautingu obsažen v symbolice skautského pozdravu, kdy jsou vztyčeny tři prsty a malíček je zakrytý palcem, tedy je naznačeno, že silnější má chránit slabšího. Skautská oddíl by neměl být místem, kde dítě s postižením zažije neúspěch, ale právě naopak ostatní děti by měli být vedeny k tomu, aby přijali dítě mezi sebe a podporovali ho.

Svojsík původně jistě nezahrnoval do své práce možnosti skautingu pro děti s postižením, protože o integraci dětí do hlavního vzdělávacího proudu se tehdy asi příliš neuvažovalo. Můžeme zde ale spatřit prvky, které dávají základy k tomu, abychom nyní, když už se o začleňování dětí do běžných organizací snažíme, mohli přistupovat k dětem s postižením v souladu se skautskými ideály.

3 Možnosti skautingu pro osoby s postižením

V březnu 2012 bylo provedeno šetření s názvem „Sondy do skautského světa“ a jednou z otázek, kterou se snažili autoři tohoto šetření objasnit, bylo právě zjištění počtu dětí s postižením docházejících do skautských oddílů a různé další informace, které se této problematice týkají. Do šetření se zapojilo téměř 2500 členů Junáku starších 18 let. Podle výsledků z dotazníků dochází do skautských oddílů přibližně 4000 dětí se „specifickými potřebami“, což činí 1/5 celkového počtu dětí ve věku 6 – 15 let v Junáku. Dále se výzkumu zúčastnilo asi 550 skautských vedoucích a 66 % z nich

uvedlo, že mají v oddíle dítě se specifickými potřebami. Z vyjmenovaných typů specifických potřeb se z uvedených 4000 dětí ukázalo, že 6,5% dětí v Junáku má mentální postižení, 5,8% zrakové postižení, 5,6% tělesné postižení a 5,4% je dětí se sluchovým postižením. Vedoucí byli také dotazováni na to, zda někdy rozhodovali o přijetí dítěte se specifickými potřebami a pouze 1% uvedlo, že dítě z nějakého důvodu odmítli. Autor výzkumné zprávy tedy hodnotí skauting podle tohoto výsledku za velmi otevřený všem dětem. Pozoruhodné je také číslo pouhých 7%, které ukazuje množství dětí a postižením, které opustily z nějakého důvodu skauting nebo se nedalo jejich docházení skloubit s chodem oddílu. Vedoucí by podle výzkumu dále ocenily nějakou podporu, v 66% jim postačí metodická příručka nebo internetové stránky. Pořádání kurzů nebo vzájemné setkávání považují vedoucí podle výzkumu za příliš časově náročné. (Sondy do skautského života, 2012)

Skauting v sobě zahrnuje řadu výhod, které svědčí pro to myslet si, že jsou zde dveře otevřené všem dětem bez rozdílu. V předchozí kapitole bylo popsáno, co přináší skauting ve svých myšlenkových základech, jak se snaží učit své členy uvažovat o soužití s jinými lidmi. Výhodou ale také zajisté bude to, že se snaží o rozvoj celé osobnosti dítěte a tudíž děti zažívají v programu skautingu množství různorodých činností, ze kterých je potom možné vybrat právě tu, která bude dítěti vyhovovat podle jeho specifických potřeb. Ve skautu se dítě setká s činnostmi založenými na trénování fyzické zdatnosti, ale i s činnostmi více intelektuálními, či např. rukodělnými.

Je ale potřebné se zamyslet nad tím, co by mohlo ztěžovat začlenění dítěte do skautského oddílu. V první řadě je nepřehlédnutelný fakt, že vedoucí, ač jsou sebevíce zapálení do práce s dětmi s postižením, nejsou většinou odborníky na tuto problematiku a kvůli tomu mohou narazit na řadu problémů z důvodu nedostatečného vzdělání, tedy neznalosti zásad práce s dětmi s různými druhy postižení.

K úspěšnému začlenění dítěte do oddílu je také zajisté potřebná spolupráce jak mezi jednotlivými vedoucími, tak s rodiči dítěte s postižením. Pokud je vedoucí rozhodnut přijmout dítě s postižením, zvláště vedoucí, který je rádcem družiny, kdy se jedná opravdu o mladé lidi okolo 15 let a méně, je potřeba, aby mohl svou práci v družině či v oddíle konzultovat s někým zkušenějším. Bylo by také dobré, kdyby se objevovala možnost odborné pomoci pro vedoucí. Tato podpora existuje, ale je možné

se domnívat, že není známá v širším skautském povědomí a např. do menších měst se vůbec informace o možnostech podpory zatím ještě nedonesly. A tak se i v těchto oddílech setkáváme s dětmi s postižením, ale práce s nimi by byla jistě o mnoho účinnější a snazší, kdyby se k vedoucím dostaly informace o možnostech podpory.

V rámci toho, o co se snaží „Stanovy Junáka“ a „Charta Junáka na počátku 21. století“, byl vytvořen projekt s názvem „Skauting pro všechny“, jehož tým se skládá z dobrovolníků z řad skautů, ale také spolupracuje s odborníky v oboru speciální pedagogiky. Jeho cílem je zpřístupnit skauting každému dítěti, i takovému, které má různé specifické potřeby. Podle „Programového dokumentu“ tohoto projektu je problém v dnešní koncepci Junáka hlavně v tom, že se i do skautingu v poslední době promítá stále více se rozmáhající orientace na výkon, která panuje v dnešní společnosti. V takovémto prostředí potom není ani možnost pracovat s neúspěchy a být tolerantní k osobám s postižením. „Skauting pro všechny“ vidí globálně jako problém, který v sobě zahrnuje spoustu příčin, to, že se Junák plošně nesnaží o nábor dětí se specifickými potřebami. (Skauting pro všechny, Programový dokument, 2011)

Je pravdou, že se můžeme ve skautských oddílech setkat s preferencí soutěžních her, při nichž se neobejde výsledek bez toho, aniž by zůstal jeden poražený a druhý se honosil vítězstvím na jeho úkor. Aktivita tohoto typu jistě některé děti baví a podporují v nich motivaci pro věc, ale co se týče stmelování kolektivu, nemusí hrát pozitivní roli, nehledě na to, že by zde mohlo docházet k frustraci dítěte, které v nějaké úrovni zaostává za ostatními. Přitom je práce s chybou a s neúspěchem velice důležitá pro rozvoj člověka a je dobré pochopit, že je přirozenou součástí života. Nezdařilé pokusy mají vždy svou pozitivní stránku, umožňují totiž nahlédnout hlouběji do problému a vidět ho možná z jiné strany. Stejně tak setkání s dítětem s postižením ve skautském oddíle, může kolektiv obohatit o jiné dimenze společného soužití v družině.

Jako poslání si „Skauting pro všechny“ určil: umožnit dětem vyrůstat ve skupinách s různorodým zastoupením členů, což vede ve finále k nárůstu tolerance ve společnosti a k naplňování principů a poslání Junáka. Dále je zde požadavek na to, aby každé dítě, které projeví zájem o docházení do skauta, mělo možnost do něj nastoupit. Také aby bylo umožněno vedoucím činovníkům se vzdělávat v dané

problematicke. Celkově vzato se projekt snaží o to, aby se Junák začal prezentovat jako organizace podporující inkluzi. (Skauting pro všechny, Programový dokument, 2011)

3.1 Přijetí dítěte s mentálním postižením do skautského oddílu

Mentální postižení je na předním místě, co se týče počtu osob s různými druhy postižení. Z toho důvodu je také pravděpodobnější setkání s dítětem s tímto druhem postižení. Jak již bylo zmíněno výše, lidé s mentálním postižením také velice často sami touží po zajímavém využití volného času. Skauting by měl být tedy připraven na práci s těmito dětmi, i když práce s nimi nemusí být úplně jednoduchá.

Děti s tímto druhem postižení mají nevýhodu, že ve společnosti panuje stále řada předsudků týkajících se osob s mentálním postižením. Přitom se toto postižení může u dětí vyskytovat v různých stupních závažnosti, takže ne na každém dítěti je na první pohled patrné. Lidé také mají často strach z těchto osob. Je pravdou, že se může projevat nevhodné chování v podobě agrese, jak již ale bylo řečeno, je právě pro tyto osoby velice důležité vyplnění volného času a skauting svou širokou škálou činnosti je určitě schopen nabídnout dítěti s mentálním postižením takové činnosti, že se bude moci realizovat, zažívat úspěch a bude začleněno do kolektivu. V tom lze spatřovat jeden z významných pozitiv skautingu pro děti s mentálním postižením.

Může se stát, že při žádosti o přijetí dítěte s mentálním postižením, vznikne problém na straně vedoucího, který z nějakého důvodu nebude chtít přijmout dítě s mentálním postižením, ostatní děti se také nemusí stavět pozitivně k přijetí takového dítěte v družině či oddíle a reakce dětí může navazovat na názory rodičů, kteří se nemusí přát, aby jejich dítě docházelo do skauta s dítětem s mentálním postižením nebo s postižením vůbec.

Jde spíše o mnohdy nedostatečnou informovanost lidí ze stran vedoucích, rodičů a dětí, ale je možné, že i na straně samotných rodičů dětí s mentálním postižením chybí informace o možnostech skautingu pro jejich děti. Je také nutné zaměřit se na míru

podpory, kterou bude dítě potřebovat. Pro některé je to nutnost mít u sebe asistenta po celou dobu, což dítě jistě nevyklučuje z docházky do družiny.

3.2 Specifika práce s dítětem s mentálním postižením ve skautském oddíle

Příručka, kterou vytvořil tým projektu „Skauting pro všechny“ obsahuje doporučení, kterými by se měl vedoucí ve skautském oddíle řídit. Nejdříve by se měl sám vedoucí informovat o postižení dítěte a seznámit se s jeho problematikou. Je také dobré zjistit, co očekává dítě a také co očekávají rodiče od členství ve skautském oddíle. Dalším krokem by mělo být připravení půdy pro příchod nováčka, tím, že obeznamíme s příchodem dítěte celý oddíl. Děti by měl vedoucí seznámit s druhem postižením, ale ne nadměrně akcentovat postižení u něj se vyskytující. Postačí říct, co bude od dětí v družině očekáváno a co je potřeba u příchozího dítěte s postižením respektovat. Pokud shledává vedoucí nějaké negativní reakce u ostatních dětí, může si s každým takovým dítětem popovídat zvlášť a pokusit se vyjasnit situaci. K úspěšnému začlenění dítěte jsou tyto postupy velice důležité a zaručují poloviční úspěch. Družina by si zapojení dítěte s postižením do svého kolektivu měla uložit jako úkol, o který bude společně usilovat. Členové družiny by měli společně nalézat cesty k respektování specifických potřeb tohoto dítěte a k jeho zapojení do aktivit mezi ostatní děti pomocí své podpory. (Z nevýhody výhoda, 2011)

Při plánování programu by měl vedoucí uvažovat nad tím, jak je potřeba program pozměnit. Výhodou skautingu je umístění dětí do malých skupin – družin, kde může lépe docházet k individuálnějšímu přístupu a tedy vedoucí družiny většinou důvěrně zná své členy, má možnost s nimi dostatečně komunikovat a zjišťovat, co který z nich potřebuje.

Na přijetí dítěte s mentálním postižením také velice záleží míra jeho samostatnosti, zda je schopen hygienických návyků a sebeobsluhy vůbec, v případě, že toto dítě nezvládá, může to být velkou překážkou v začlenění dítěte. Řešením by mohla

být přítomnost asistenta. Ale bude to asi také otázka individuálního přístupu každého vedoucího, zda dítě s ne úplnou schopností sebeobsluhy přijme. (Z nevhody výhoda, 2011)

Brožura Z nevhody výhoda, 2011 dále radí, jak k dětem s mentálním postižením přistupovat. Upozorňuje na to, že je dobré přizpůsobovat komunikaci postižení dítěte, tedy mluvit na něj jednodušeji podle úrovně jeho kognitivních funkcí, dále se vždy ujišťovat, zda dítě pokynům rozumělo, protože mlčení neznamená, že je vše bez problémů. Pokud je to nutné použije vedoucí pro vysvětlení všechny možné prostředky, aby bylo porozumění úplné, mohou to být různé názorné předměty, které usnadní představit si průběh her a jejich pravidla. Vedoucí má možnost také dále spolupracovat s různými organizacemi. Existuje např. možnost, kdy si dítě vybere zájmovou aktivitu, kam chce docházet a organizace zajišťující asistenci pro osoby s postižením mu zajistí asistenta na doprovod do kroužku nebo na celý pobyt na něm.

3.3 Možnosti odborné pomoci pro skautské vedoucí

S otázkou začleňování dětí s postižením do skautských oddílů, vznikl také požadavek na podporu vedoucích k tomu, aby tento svůj úkol zvládli. Není možné mít někomu za zlé, že se na příchod takového dítěte necítí a odmítá ho. Dříve se vedoucí spoléhali na rady svých kolegů skautů a konzultovali své počínání s nimi. Možná, že se ale vzniklá nabídka odborné pomoci pro vedoucí ještě nedostala ke všem, kteří by to potřebovali.

Se vznikem projektu „Skauting pro všechny“ byla vytvořena podpora, kterou potřebují vedoucí při rozhodnutí pracovat s dítětem s postižením. Je vytvořeno zázemí, kam mohou směřovat své dotazy, dočítat se o tom co je zajímavé přímo v kontextu skautingu a mohou se setkat s příběhy vedoucích, kteří mají obdobné zkušenosti. Myšlenky v souladu se začleňováním dětí s různými specifickými potřebami se již promítají i do míst, kde dříve nebyly patrné. Vedoucí skládají tzv. čekatelské zkoušky a později vůdcovské zkoušky, kam se pomocí nových snah skautingu dostalo téma

práce s dětmi se specifickými potřebami, které zde dříve nebylo obsaženo. To umožní novým vedoucím zamýšlet se nad tímto tématem a již od začátku svého vedení budou moci čerpat z onoho nového nasměrování skautingu. Není ale možné opomenout fakt, že ve vedení bývají i lidé staršího data narození a zvláště k těm, kteří nejsou zvyklí vyhledávat elektronicky, se nemusí informace o snahách začleňování děti s postižením vůbec dostat.

Pro ty, co se chtějí aktivně vzdělávat v oblasti výchovy a vzdělávání dětí s postižením, organizuje projekt „Skauting pro všechny“ různé kurzy, dále je na jejich stránkách zhotovena internetová poradna, vydávají pravidelně svůj bulletin, který řeší jednotlivá témata dané problematiky a vydává tištěné informace pro vedoucí v podobě brožur.

V příručce pro vedoucí „Z nevýhody výhoda“ je například popsáno, jak postižení vzniká, v jaké formě se vyskytuje, jak se projevuje jedinec s určitým druhem postižení a dále také jak se máme k němu chovat.

Tyto informace jsou nesmírně důležité pro vzdělání vedoucích, ale je nutné, aby se dále rozšiřovali do vzdálenějších oddílů, aby se dostaly ke všem vedoucím, kteří mají o práci s dítětem s postižením zájem.

4 Specifika začlenění dítěte s postižením do skautského oddílu

Cíle

1. Zjistit, způsob, kterým probíhá začleňování dětí s postižením do skautských oddílů.
2. Zjistit, míru otevřenosti skautských oddílů pro nábor dětí s postižením.
3. Zjistit, specifika práce s dítětem s postižením ve skautském oddíle.

Výzkumné otázky

1. Jak jsou vedoucí nakloněni přijetí dítěte s postižením do skautského oddílu?
2. Jakým způsobem se projevuje včlenění dítěte s postižením do skautského oddílu na přípravě programu?
3. Jaké okolnosti ovlivňují úspěšné začlenění dítěte s postižením do skautského oddílu?
4. V čem je specifický Junák jako organizace při práci s dětmi s postižením?

Metody šetření

1. Dotazník pro skautské vedoucí
2. Rozhovor se skautskými vedoucími

4.1 Charakteristika vzorku

Jako respondenti byli vybráni skautští vedoucí. Vedoucím se rozumí člen Junáka, který je starší 18 let, který má zkušenosti s vedením skautského oddílu.

K rozhovoru byly přiznány dvě skautské vedoucí, které mají bohatou zkušenost s vedením skautského oddílu. Obě zažily situaci, kdy bylo do jejich oddílu přijato dítě s postižením, a obě mají rozdílné zkušenosti se začleněním tohoto dítěte.

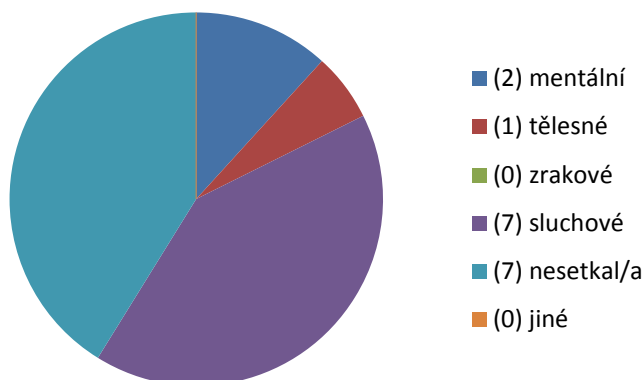
Dotazník pro skautské vedoucí

Jako první byla zvolena metoda dotazníku (viz. příloha 1), která byla zacílena na skautské vedoucí. Dotazník byl vlastní konstrukce a zhotoven v elektronické formě a zaslán respondentům. Obsahoval otevřené a polouzavřené otázky, celkem 7 otázek. Návratnost dotazníků byla z poslaných 30 na 18 vyplněných dotazníků.

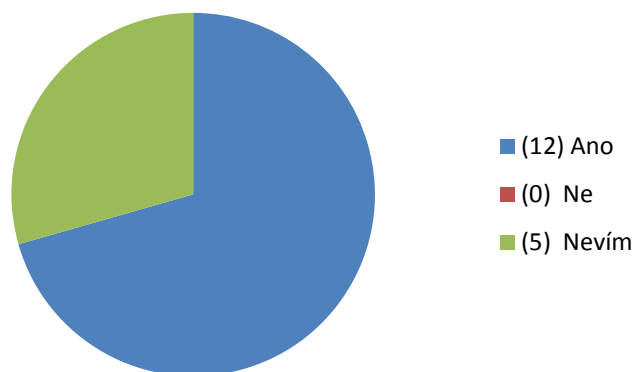
Dotazník byl sestaven tak, aby byl pro vedoucí rychle a snadno vyplnitelný. Jeho cílem bylo zjistit

Výsledky z dotazníků

1. **Setkal/a jsi se ve svém oddíle s dítětem s nějakým druhem postižení, s jakým?**
Zaškrtni libovolný počet odpovědí.

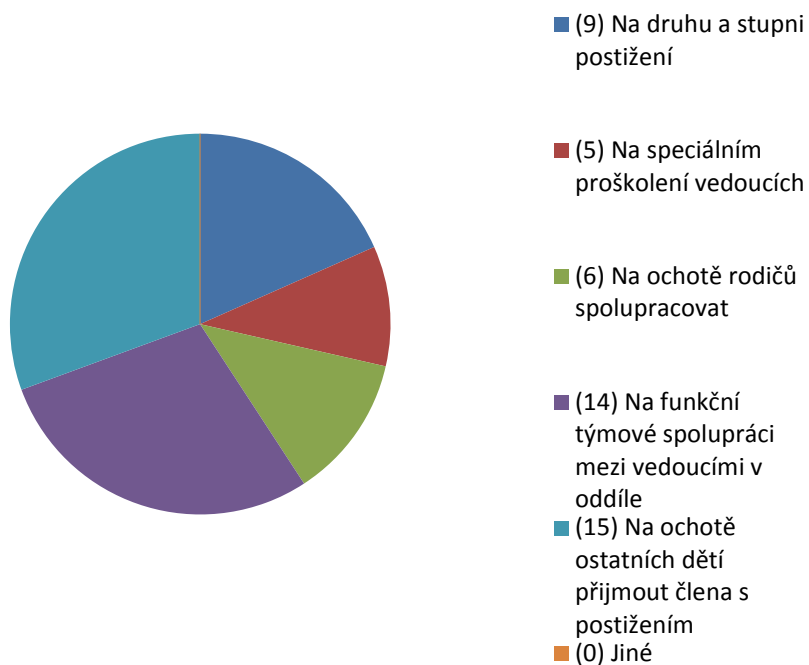
2. Pokud jsi se s dítětem s postižením nesetkal/a dokážeš si představit práci s takovým dítětem v oddíle?

3. V jakém městě se nachází oddíl, kterého jsi členem?

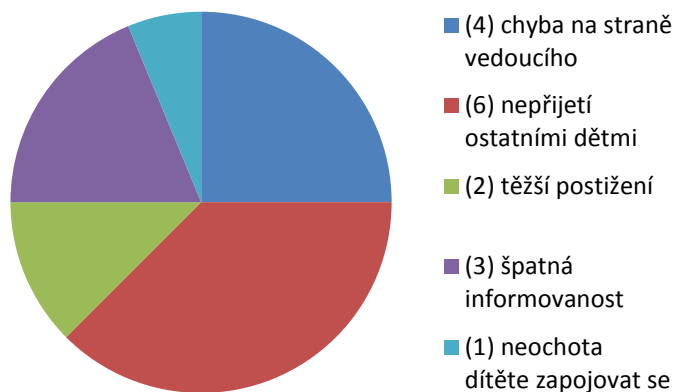
Jeden respondent byl členem Pražského oddílu a ostatní z oddílů z Jablonce nad Nisou.

4. Na čem závisí, zda se povede začlenění dítěte s postižením do oddílu?
Zaškrtni libovolný počet odpovědí.

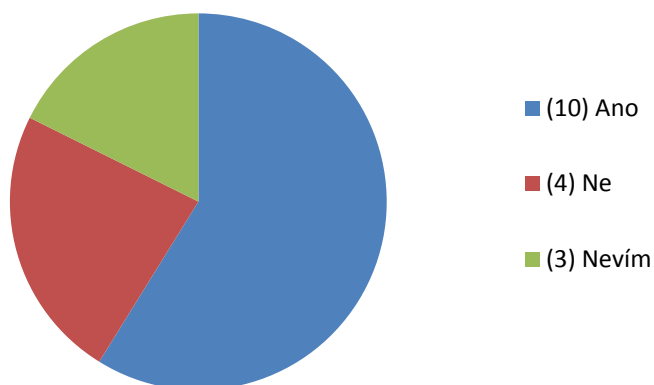

5. Co by podle tebe mohlo být překážkou v začlenění dítěte s postižením do oddílu?

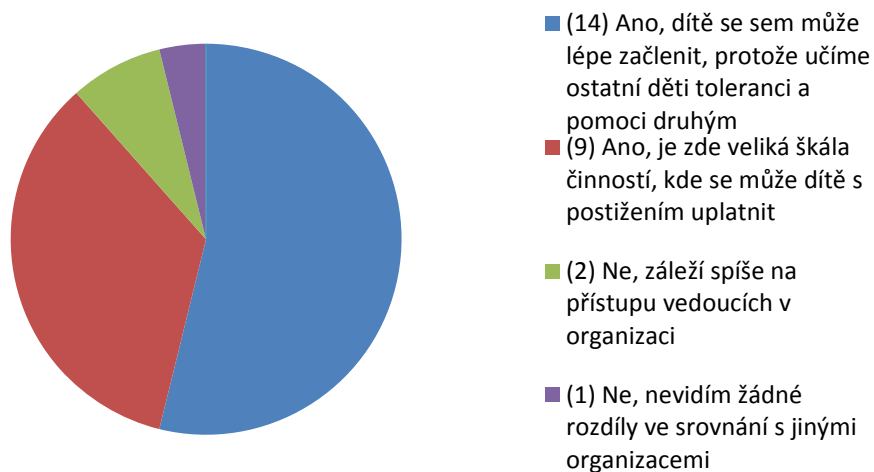

6. Má docházka dítěte s postižením vliv na podobu programu pro celý oddíl?

7. Vidíte ve skautingu nějaké výhody plynoucí pro začlenění dítěte s postižením oproti jiným volnočasovým organizacím?

Zaškrtni libovolný počet odpovědí.

Shrnutí výsledků z dotazníků

Nejvíce se respondenti setkali s dětmi se sluchovým postižením, což v takto malém vzorku nefiguruje jako reprezentativní údaj, ale je to spíše otázka náhody. Jednoznačné potom byly odpovědi na otázku, zda si dotyčný dokáže představit práci s takovým dítětem, kdy většina odpověděla, že ano, menší část si nebyla jistá, ale zápornou odpověď nevolil ani jeden respondent.

Při začleňování dítěte s postižením do oddílu nejvíce podle vedoucích záleží na ochotě dětí v oddíle přijmout člena s postižením a také je velice důležitá spolupráce mezi vedoucími.

Jako největší překážku potom vnímají vedoucí opět nepřijetí člena ostatními dětmi, na druhém místě se ukázala nemožnost nebo neochota ze strany vedoucího, potom špatná informovanost ze všech stran, dále podle vedoucích také figuruje stupeň postižení a v jednom případě se také objevila neochota ze strany dítěte s postižením.

Při otázce na nutnost změny programu pro oddíl v důsledku docházky dítěte s postižením zodpověděla většina vedoucích, že změny jsou nutné a potom relativně stejný počet odpověděl, že si není jist, a že dopad na program není žádný.

Výhodou plynoucí z podstaty skautingu je pro vedoucí to, že se zde vedou děti k toleranci a pomoci svým bližním a dále jednoznačně zvolili odpověď, že je zde veliká škála činností, tudíž se může dítě lépe uplatnit.

Jako zajímavé lze vidět to, že se přiklánějí vedoucí pozitivně k zapojení dítěte s postižením s postižením do oddílu. Dále, že největší problém spatřují v tom, že ostatní děti nejsou někdy ochotné přijmout toto dítě, ale zároveň si jsou vědomi toho, že skauting dává prostor pro výchovu dětí k vzájemné toleranci.

Polostrukturovaný rozhovor se dvěma skautskými vedoucími

K rozhovoru byly přiznány dvě skautské vedoucí, které mají bohatou zkušenost s vedením skautského oddílu. Rozhovor byl polostrukturovaný, kdy byly předem připravené otázky, které se přizpůsobovaly průběhu rozhovoru, a bylo reagováno na aktuální výpověď dotazovaného. Kvůli lepšímu zpracování byl pořízen audiozáznam a podle něj zhotoven přepis níže. Cílem rozhovoru bylo zjistit, jak pracovaly dotazované vedoucí v oddíle s dítětem s postižením, na jaké překážky narážely. Dále, měl rozhovor zjistit, jaký je jejich názor na přijetí dítěte s postižením do skautského oddílu, co může zabránit začlenění dítěte a také jak by se podle nich dala situace usnadnit a zlepšit.

Přepis a analýza rozhovoru

Se souhlasem dívek je uveden přepis rozhovoru, kdy jsou uvedeny pouze jejich skautské přezdívky. Obě dávky byly vybrány záměrně na základě toho, že dlouhou dobu vedli skautský oddíl a měly zkušenost s docházkou dítěte s postižením do oddílu.

Rozhovor č. 1

Žirafa

Vedla 4 roky oddíl vlčat, což jsou chlapci ve věku od 6 do 11 let. Pro rozlišení výpovědí tazatele a dotazované dívky je zvoleno označení T pro tazatele a Ž podle přezdívky dotazované. Kvůli ochraně údajů o členech v oddílech, je pozměněno jméno dítěte a vedoucích, o kterých se hovoří.

T: *Měla jsi ve skautu nějaké dítě s postižením?*

Ž: *No, byl tam klučina, jmenoval se Mýval a o něm se říkalo, že je nějak lehce mentálně postižený.*

T: *A kdo vám to řekl, rodiče?*

Ž: *No, že má nějaké takové problémy. Neřekli vyloženě, že má disfunkci a on se jakoby i tak choval.*

T: *A byly s ním nějaké problémy?*

Ž: *Byly s ním problémy jenom kvůli klukům, prostě, že ho nebrali. No ne, tak on byl třeba pomalejší a běhal pomaleji a nepomáhali mu ani v těch úkolech na hlavu. A pak právě kvůli němu nikam nestihli doběhnout a byly na něj za to hrozně ... zlý.*

T: *A myslíš, že by tohle šlo ošetřit nějak ze strany těch vedoucích? Jako, že by to třeba lépe vysvětlili těm ostatním dětem?*

Ž: *Nevím, jestli to David (pozn. jedná se o hlavního vedoucího vlčat v tomto oddíle) někdy někomu vysvětloval.*

T: *A myslíš si, že to taky záleží na městě, jak umí s takovými dětmi pracovat?*

Ž: *Jo, myslím, že jo. Ale nám prostě David řekl, že je Mýval prostě hloupý a to bylo všechno.*

T: *Ona je třeba vydaná charta Junáka, kdy je psáno, že by se měly oddíly snažit o přijímání a oslovování těchto dětí. A je to obsaženo ve stanovách Junáka. Takže už by se měl každý podle toho řídit. Myslíš, že o tom ty vedoucí vědí?*

Ž: *No, u nás v Jablonci to asi nikdy takhle nebude, ale třeba tady v Praze je to asi jiné. Já si třeba myslím, ano, postižené děčko do oddílu ano, ne tělesně, neumím si představit vozíčkáře nebo nějakou kombinovanou vadu. Umím so představit mentálně postiženého, slepého, hluchého. Dobře kdyby to bylo třeba tělesně třeba nedovyvinutá končetina nebo nějaké amputace, ale neumím si představit vozíčkáře. Fakt ne.*

T: *A kvůli čemu?*

Ž: *Třeba u nás jsou architektonické bariéry, ale pak tábor. To by to děčko muselo mít asistenta nebo by muselo být udělané tak, že prostě někdo, ta rádkyně bude asistent pro to dítě. Ale třeba jiné dítě mu přidělené by mu neutáhnul vozík. To dítě by s těmi dětmi nemohlo na pokladovku (pozn. celotáborová hra), protože on na tom vozíku neujede těch dvacet kilometrů a oni ho neutlačí. To si myslím, že už by byl veliký jakoby problém.*

T: *Takže by se musel program hodně uzpůsobit?*

Ž: *Hm. V něčem najít jinou alternativu. No mně přijde, že u nás neprojde nikdo, kdo je tělesně slabší, se neproce prostě dál. Pořád se soutěží. Se divím, že jsem tam já zbyla*

se sestrou, ale za nás to ještě možná tak nebylo, ale teď už mám pocit, že co jsou teď ty rádkyně, tak jak se teď posunulo to vedení, tak si myslím, že tam prostě ta tělesná zdatnost vítězí, nevím proč. Ale je tam taky důraz na chytrost, jako, že kdo není na Randovce (pozn. místní gymnázium), tak je nejhorší.

T: No a když se vrátíme k tomu Mývalovi. On tam přestal chodit?

Ž: No přestal.

T: A myslíš, že se mu tam líbilo?

Ž: On už ani nezačal chodit do kluků. Ale je fakt, že co jsme vlčata..., které byly problémové, potom neprošly v klucích. Jako šly do kluků a potom hned odešly.

T: Chceš mi ještě něco k tomu tématu říct?

Ž: No, já si prostě myslím, že by se to dalo, ale ne s vozíčkářem. Prostě jak je ten člověk na vozíku.

T: Takže si myslíš, že by to s takovým člověkem nebylo vůbec možné.

Ž: No jako my třeba jezdíme s vozíčkáři s prací a loni jsme s nimi jeli na vodu a byli jsme v lanovém centru, kamkoliv prostě. Ale pokud to budou ty děcka a bude tam jenom jeden postižený...Nebo já nevím, já bych asi neuměla udělat program, aby to zvládnul i ten třeba vozíčkář. Když by jich tam bylo víc, třeba v každé družině jeden, to by bylo mnohem jednodušší, určitě. Ale v oddíle nebo ve středisku je to hrozně těžký. Jako v uvozovkách řečeno, mi potom taky přijde, že se řídíš podle potřeb jenom toho jednoho a ty ostatní potom jdou stranou.

T: A nemůže to být taky tak, že v něčem to třeba omezuje, ale v něčem zase obohacuje?

Ž: No to určitě. Ale zase si myslím, že když by všechno prohrávali, tak by je to hrozně štvalo. Mám prostě ten pocit, že třeba v té šestce, kde byl Mýval, ho ostatní brali jako zátěž, jako ne toho komu mají pomoci, ale jako handicap. Ale taky si myslím, že je to hodně o vedoucím, že David nebyl typ, který by vzal něco takového. Jako je vidět, že ty možnosti jsou a že jinde to funguje, ale možná je to tím, že v tom malém Jablonci to tak není.

Rozhovor č. 2

Slonika

Vedla dívčí oddíl skautek 4 roky. Nyní je zvoleno písmeno S jako označení pro výpověď dotazované a T opět pro tazatele.

T: *Zajímal by mě tvůj názor na začlenění dítěte s postižením do oddílu. Jestli je to možné, jaké mohou být překážky pro začlenění.*

S: *Měli jsme holku, která byla hluchá, teda neslyšící. Ona uměla odezírat, a když se k ní šlo hodně zblízka, tak trochu i něco slyšela, ale víc odezírala.*

T: *A jak dlouho tam chodila?*

S: *Tak rok, byla i na táboře.*

T: *A jak to s ní šlo?*

S: *Složitě. Mně by to nevadilo, ale je to složité v té družince. Pro ty rádkyně je to hrozně náročné, musely by ty rádkyně vědět i ty děti, jak se k takovému člověku chovat, jak se chovat k postiženým lidem.*

T: *A kde by to mohli zjistit?*

S: *Musel by jim to někdo říct. Třeba speciální pedagog, třeba ty.*

T: *A co ten vedoucí?*

S: *Ten by to měl udělat, ale ten s tím třeba taky nemá zkušenosti. Jakoby já jsem sama za sebe cítila, jak se mám k ní chovat, ale nedokážeš to vysvětlit těm dětem a těm rádkyním. Takže by musel jít někdo, třeba speciální pedagog a vysvětlit to v rámci nějaké dobrovolnické činnosti. Protože myslím si, že zrovna s ní (pozn. myšlena dívka se sluchovým postižením) by to zrovna bylo v pohodě, ale museli by být ti lidé zaučení.*

T: *A nevíš, proč tedy odešla?*

S: *To nevím, ona měla dost jiných zájmů a ona jí hlavně přivedla jedna holka a ona jí trochu srážela, naschvál. Ale, že kdyby jí přivedl někdo jiný, jako trochu hodnější... Na tom táboře to ale docela šlo nebo i takhle, co jsme viděli my, tak to bylo totiž v pohodě. Ale ona se bála říct, že něčemu nerozumí. To říkaly i rádkyně, že když byla třeba na družince, tak ona nechápala ty hry, jakoby to i ostatním kazila, že tomu neporozuměla. To bylo hrozně problematické v tomhle. Na táboře to bylo dobré, protože jí někdo hlídal, anebo viděla, když se něco dělá, tak koukala, co ostatní dělají, ale když to bylo na jednotlivce, tak to bylo vždycky strašně problematické. Kdybychom věděli, jak se k ní chovat, tak by to ona zvládala.*

T: *Musíš takovému dítěti uzpůsobovat program?*

S: *Ne, tam by stačilo jenom vědět, jak k nim přistupovat.*

T: *A jakou podporu by sis představovala?*

S: *Bylo by dobré, kdyby vedoucí věděli, že stačí kontaktovat třeba nějaké speciálně pedagogické centrum. Že by měli vědět koho v tom konkrétním místě kontaktovat, s kým se poradit, měli by být zaučení v tom, že to nejde samo, protože my jsme jí chtěli pomoci, ale nevěděli jsme jak a v té době mě nenapadlo někoho kontaktovat, my jsme si*

mysleli, že to zvládneme, a že když to nezvládneme, tak holt prostě smůla, protože děti jsme měli dost. Ale kdybychom se nad tím uměli zamyslet tak, že je to dobré a přínosné pro obě strany, a že máme kontaktovat toho a toho, tak by to bylo lepší. No hlavně, když jsem byla na gymplu a bylo mi 17, tak mě ani nic z toho nenapadlo. A asi by bylo i dobré, kdyby se to přes ta centra těm dětem nabízelo, že kdyby ty oddíly měli zájem, tak aby tam těch dětí bylo víc. Když je jedno, tak je jakoby vždycky vyčleněné. Ale jinak si myslím, že pro ty děti je to fakt dobré, protože je to učí takovým těm věcem...

T: A vidíš rozdíl mezi skautem a jinou organizací, do které by to dítě chodilo? Je rozdíl v tom jak ho tam přijmou?

S: Že by jako měli být skauti tolerantnější. Ale to je otázka asi dost konkrétního...No, možná jsou, no, holky byly ale kluci, no...

T: Jako, že jsou víc orientováni na výkon.

S: Hm. Blbé ve skautu je, ale to je asi všude, že to jsou jakoby všechno pořád závody, všechno je soutěžní, a že každý handicapovaný tě strašně brzdí a je strašně těžké to těm dětem vysvětlit a udělat program, aby se mohl ten handicapovaný projevit. Ale zas je tam toho hodně, co se dá dělat a něco mu tam můžeš najít, ale je to hodně náročné. Ale muselo tomu dítěti jít aspoň něco, jakože třeba pro mentálně postižené děti to moc není.

T: A jaký to bude mít dopad na program?

S: No vedoucí musí vědět, co dát něco alternativního nebo mu to nějak jako vysvětlit, že může chvíli počkat a pak se bude prostě dělat něco jiného a tak. Nevyčleňovat ho z té aktivity, ale asi nezvládnou všechno...Ale problém je taky v tom, že té práce bylo opravdu hodně a už nestíháš přemýšlet nad takovými věcmi. Buďto bys musel mít méně dětí nebo víc nedoucích anebo někoho na pomoc, kdo tomu rozumí a řekne to ano, tohle uzpůsob, aspoň ze začátku než se do toho zajedeš. Kdyby nám prostě někdo pomohl, tak bych se vůbec nebránila. A taky u kluků si to moc nedokážu představit. Tam by to podle mě fungovalo v koedukovaných oddílech, ty holky by to tak zjemnily.

Analýza

Obě dotazované mají zkušenost s docházením dítěte s postižením do jejich oddílu. Jejich názory se liší na druh postižení, které by mohlo být nepřekonatelnou překážkou pro docházku dítěte do oddílu. Zatímco pro jednu je nepřekonatelné tělesné postižení, druhá uvádí jako překážku postižení mentální. Nakonec se ale dostává rozhovor k tomu, že možné je přijmout dítě s jakýmkoliv postižením, ale záleží na chuti a ochotě s ním pracovat.

Jak uvádí respondentky, je v některých případech nutné pozměnit program k potřebě dítěte s postižením. Obě ale také naznačují, že změna programu je na škodu ostatním dětem, které se musí přizpůsobovat potřebám dítěte s postižením.

Dle obou vedoucích by mělo být dítě s postižením ve skautingu lépe přijato na rozdíl od dalších organizací, ale ne vždy se tak děje. Shledávají problém hlavně v chlapeckých oddílech, kde mezi sebou hodně soutěží a dělá jim problém přijmout dítě v něčem nedostačující.

V odpovědích se ukazuje, že se obě respondentky setkaly s nepříjetím dítěte ze stran ostatních dětí a zároveň to obě vnímají jako fakt, který se nedá moc změnit, teprve po tom, co jsou dotazovány, na možné řešení této situace, shledávají, že vedoucí by do nepříznivé atmosféry v oddíle mohl zasáhnout.

Podle respondentek také záleží na přístupu vedoucího, který již nemusí mít chuť do nových věcí nebo je prostě zajištěn ve svém stereotypu a už nechce nic měnit. To se týká i dostupných informací, které již aktivně nevyhledává z důvodu jeho sníženého zájmu. Na druhé straně se objevují odpovědi, že jsou ale také někteří vedoucí příliš mladí na to, aby je napadlo, kam se obracet.

Z rozhovorů je patrné, že skauting se hlavně v menších městech, nesnaží o začleňování dětí s postižením a že zde chybí informace o možnostech podpory pro vedoucí.

Jedna z dotazovaných by uvítala možnost nějaké podpory v rámci kontaktu s místními organizacemi pracujícími s lidmi s postižením, které by jim umožnily vzdělání v problematice a poradenství.

4.2 Výsledky šetření

Z výsledků výzkumného šetření, lze usuzovat, že skautští vedoucí mají zájem o práci s dětmi s postižením, ale je nedostatek na poli informovanosti celkově. Vedoucí nevědí jak s dětmi s postižením pracovat, nevědí, jak sehnat dostupné informace a na

koho se obrátit. Ani příchod dětí s postižením není početný, takže je patrné, že neinformovanost je i na straně samotných rodin dětí s postižením.

Vedoucí usuzují, že skauting má své výhody pro práci s těmito dětmi, jako je možnost najít aktivitu, která vyhovuje danému dítěti nebo, že je oddíl a družina s dětmi vychovanými v duchu skautských ideálů připravena na to být tolerantní k dítěti s postižením.

Vedoucí také vidí celou řadu překážek, které by mohly mít negativní vliv na začlenění dítěte do skautského oddílu. Je to nejvíce neochota vedoucích snažit se specificky pracovat s tímto dítětem, dále ale také hraje velikou roli neochota ostatních dětí v oddílech a družinách přijímat dítě s postižením, které je může brzdit ve výkonu.

Je možné se domnívat, že situace by se podle vedoucích změnila, kdyby byl celý program koncipován méně soutěžně, ale více zaměřen na stmelovací aktivity.

Jako největší problém je viděna nedostatečná informovanost vedoucích, kteří nemohou ani poučit své oddílové rádce. Řešením by podle vedoucích byla možnost spolupráce s místními organizacemi, zabývajícími podporou osob s postižením.

Závěr

Pro osoby s postižením je smysluplné trávení volného času stejně důležité jako pro všechny ostatní. Volnočasové aktivity plní svou specifickou funkci a příznivě působí na osobnostní rozvoj člověka.

Při práci s lidmi s postižením se možnosti pro využití volného času odvíjejí také od druhu postižení dané osoby. Osoby s mentálním postižením často velmi touží po začlenění mezi lidi, takže jejich pobyt na zájmových kroužcích může mít velice blahodárné účinky i na jejich chování. Problémem u lidí s tímto druhem postižením bývá totiž často potýkání se s nudou a nedostatečná aktivita ve volném čase. U osob se zrakovým postižením se můžeme setkat s uzavřeností těchto lidí do vlastní komunity nevidomých, bývá to dáno nedostatečným kontaktem s lidmi intaktními, kdy skupina se stejným postižením dává pocit větší jistoty. Zájmové aktivity by v tomto směru mohly vést k zlepšení socializace těchto lidí. O socializaci lze hovořit také v rámci začleňování do majoritní společnosti osob se sluchovým postižením. I u tohoto postižení lze hovořit o prospěšné funkci organizací zajišťujících volnočasové aktivity, kdy může docházet ke střetávání s intaktními dětmi. Lidé s tělesným postižením bývají skupinou v některých případech plně začleněnou s někdy zase segregovanou. U těchto lidí se setkáváme s problémy nedostupnosti některých aktivit např. z důvodu architektonických bariér.

Jednou z organizací, která disponuje výhodami v prospěch začleňování dětí s postižením, je Junák. V jeho myšlenkových základech se objevuje mravní a sociální dimenze, podle které by měla probíhat výchova a vzdělávání v této organizaci. Junák se již od svých začátků snaží o celkový rozvoj dítěte a nabízí tak velkou škálu činností. Dále se snaží o individuálnější přístup svou vnitřní organizací, kdy jsou děti rozděleny do menších družin. Členové oddílu tvoří jednu rodinu a snaží se o přátelské důvěryhodné vztahy. Jednou z hlavních myšlenek skautingu je pomoc bližnímu a právě v této myšlence je možné spatřovat dostatečné zázemí pro práci se všemi dětmi bez rozdílu.

V současné době se některé skautské dokumenty věnují podpoře začleňování dětí s postižením do oddílů. Můžeme se ale setkat stále s tím, že si vedoucí nevědí s tímto

problémem rady. Jak zjistilo dotazníkové šetření, vedoucí se nebrání práci s dětmi s postižení, jen pocít'ují nedostatečnou připravenost. Sám vedoucí, pokud nemá dostatečné informace, nemůže ani správně působit na ostatní členy v oddíle, kteří často odmítají přijmout dítě s nějakou odlišností mezi sebe. Z rozhovorů, vyplynul také zajímavý fakt, že je potřeba změnit naplnění programu soutěžními hrami, které panuje v některých oddílech. Takové prostředí totiž příliš nedovoluje rozvíjet toleranci a soudržnost mezi dětmi. Vedoucí by také rádi uvítali podporu v rámci nějaké místní organizace pracující s dětmi s postižením, která by jim poskytla informace a poradenskou službu. V rámci Junáka existuje sice program, který se snaží o podporu vedoucích v rámci pořádaných seminářů, diskusních fór a vydávaných brožur, je ale potřebné, aby se informace tohoto typu dostaly i do menších měst, kde je vyhledávání takové podpory složitější.

Použitá literatura

Adresář poskytovatelů služeb pro děti a dospělé se zrakovým postižením a jejich rodiny.
Praha: Okamžik 2005. 63 s. ISBN 80-86932-03-6

BŘICHÁČEK, V. *Junák na přelomu století.* 1. Vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum. 63 s. ISBN 80-86109-56-9

EMERSON, E. *Problémové chování u lidí s mentální retardací.* 1. Vyd. Praha: Portál 2008. 166 s. ISBN 978-80-7367-390-1

ENDELBERGER, L a kol. *Defektologický slovník.* 3. Vyd. Jinočany: HandH. 418 s. ISBN 80-86022-76-5

FIALOVÁ, I. a kol. *Somatopedie: Texty k distančnímu vzdělávání.* 1. Vyd. Brno: Paido 2012. ISBN 978-80-7315-233-8

FISCHER, S. ŠKODA, J. *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním.* 1. Vyd. Praha: Triton 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0

HAJD MOUSSOVÁ, Z. *Integrace postižených do běžné školy. Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky.* 1993/94, 4., č. 2. ISSN 0862-1632

HÁJEK, B. a kol. *Děti, vedoucí a volný čas.* 1. Vyd. Praha: IDM MŠMT 2004. 120 s. ISBN 80-86784-06-1

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času.* 1. Vyd. Praha: Portál 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1

HOUDKOVÁ, Z. *Sluchové postižení u dětí - komplexní péče*. 1. Vyd. Praha: Triton 2005. ISBN 80-7254-623-6

JESENSKÝ, J. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vyd. Hradec králové: Gaudeamus 2002. 310 s. ISBN 80-7041-041-8

LEČBYCH, M. *Mentální retardace v dospívání a mladé dospělosti*. 1. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2008. 248 s. ISBN 978-80-244-2071-4

KREJČÍŘOVÁ, O. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 1. Vyd. Praha: Eteria 2002. 127 s. ISBN 80-238-8729-7

PANSKÁ, S. *Pohybové hry pro děti se sluchovým postižením*. 1. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2005. 75 s. ISBN 80-244-1219-5

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. Vyd. Praha: Portál 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6

POTMĚŠIL, M. *Projektování v surdopedii*. 1. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2007. 138 s. ISBN 978-80-244-1726-4

RENOTIEROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., a kol. *Speciální pedagogika*. 4. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2006. 313 s. ISBN 80-244-1475-9

Sondy do skautského života: Díl 1. [online]. ŘÍHA, M. Praha: Junák- svaz skautů a skautek ČR. 2012. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: http://spv.skautin.cz/wp-content/uploads/2012/05/Sondy-do-Skautsk%C3%A9ho-sv%C4%Bta-v%C3%BDsledky_final.pdf

Skauting pro všechny: Programový dokument. [online]. Skauting pro všechny. 2011. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: http://spv.skauting.cz/wp-content/uploads/2012/02/SPV_programovy_dokument_2011.pdf

SVOJSÍK, A. B. a kol. *Základy skautingu.* 3. Vyd. Praha: Merkur 1991. 724 s. ISBN 80-7032-001-X

SVOJSÍK, A. B. *Výchova občana republiky skautováním.* Praha: České lidové knihkupectví a antikvariát 1920. 40 s.

ŠEDIVÁ, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi.* 1. Vyd. Praha: Septima 2006. 64 s. ISBN 80-7216-232-2

Stanovy Junáka-svazu skautů a skautek ČR. [online] ŠMAJCL, F a kol. 2001. [cit. 18. 4. 2013] Dostupné z: http://www.skaut.cz/sites/default/files/stanovy_junaka.pdf

VALENTA, M., MICHALÍK, J. a kol. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu.* 1. Vyd. Praha: Grada 2012. 352 s. ISBN 978-80-247-3829-1

VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie: Teoretické základy a metodika.* 3. Vyd. Praha: Patria 2007. 386 s. ISBN 978-80-7320-099-2

VÁGNEROVÁ, M. *Oftalmopsychologie dětského věku.* 1. Vyd. Praha: Karolinum 1995. 182 s. ISBN 80-7184-053-X

VÍTKOVÁ, M. *Somatopedické aspekty.* 2. Vyd. Brno: Paido 2006. 302 s. ISBN 80-7315-134-0

Z nevýhody výhoda: [online] Praha: Centrum vzdělávání Parvula 2011. [cit. 18. 4. 2013] Dostupné z: http://spv.skauting.cz/wp-content/uploads/2012/02/RuzovyBoubelA5priruckaZnevyhodyVyhoda_dotisk2_web.pdf

Příloha 1

Skauting pro osoby s postižením

Ahoj,

ráda bych tě poprosila o vyplnění krátkého dotazníku. Tento dotazník je součástí bakalářské práce na téma "Skauting jako možnost využití volného času pro osoby s postižením". Chtěla bych tedy zjistit, jak se na možnost docházení dítěte s postižením do skautského oddílu dívají samotní vedoucí a zda měli již možnost s dítětem s postižením pracovat. Děkuji za čas, který dotazníku věnuješ.

Setkal/a jsi se ve svém oddíle s dítětem s nějakým druhem postižení, s jakým ?

Zaškrtni libovolný počet odpovědí.

- mentální
- tělesné
- zrakové
- sluchové
- nesetkal/a jsem se
- Jiné:

Pokud jsi se s dítětem s postižením nesetkal/a dokážeš si představit práci s takovým dítětem v oddíle?

- Ano
- Ne
- Nevím

V jakém městě se nachází oddíl, kterého jsi členem?

Na čem závisí, zda se povede začlenění dítěte s postižením do oddílu?

Zaškrtni libovolný počet odpovědí.

- na druhu a stupni postižení
- na speciálním proškolení vedoucích

- na ochotě rodičů spolupracovat
- na funkční týmové spolupráci mezi vedoucími v oddíle
- na ochotě ostatních dětí přijmout člena s postižením
- Jiné:

Co by podle tebe mohlo být překážkou v začlenění dítěte s postižením do oddílu?

Má docházka dítěte s postižením vliv na podobu programu pro celý oddíl?

- Ano
- Ne
- Nevím

Vidíš ve skautingu nějaké výhody plynoucí pro začlenění dítěte s postižením oproti jiným volnočasovým organizacím?

Zaškrtni libovolný počet odpovědí.

- Ano, dítě se sem může lépe začlenit, protože učíme ostatní děti toleranci a pomoci druhým
- Ano, je zde veliká škála činností, kde se může dítě s postižením uplatnit
- Ne, záleží spíše na přístupu vedoucích v organizaci
- Ne, nevidím žádné rozdíly ve srovnání s jinými organizacemi
- Jiné:

Odeslat